

Teravîh Namazı

Sünnet-i Müekkede mi?

İslami gelenekte Resûlullâh'ın bir Ramazan ayında Ashâbına iki veya üç gün süre ile mescitte nafil bir namaz kıldırıldığı; fakat üçüncü/dördüncü gün cemaatin bir hayli çoğaldığını görünce Allah'ın farz kılacağı endişesiyle bu namazı kıldırarak için mescide çıkmadığı kabul edilir.

Ramazan aylarında yatsı namazından sonra her dört rekâtında bir dinlenme amacıyla biraz oturlan ve toplamda 20 rekât kılınan meşhur namazın adı teravihtir. Teravîh (الترويح); sözlükte 'rahatlatmak', 'dinlendirmek' anlamlarına gelen 'tervîha (ترويح)' kelimesinin çoğuludur. Zaman içinde her bir tervîhayı (dört rekâtı) oturup dinlenmek yerine zikir ve salavât gibi ibadetlerle değerlendirmek veya ara vermeden namaza devam etme şeklinde uygulamalar ortaya çıkmış¹ ve teravîh namazı günümüzde camilerde kılınmakta olan son şeklini almıştır.

Teravîh namazının kadın olsun erkek olsun her Müslüman için "sünnet" olduğu konusunda İslam âlimleri görüş birliğine varmışlardır. Hanefî, Şâfiî, Hanbelî ve bazı Mâlikîler'e göre bu namaz "sünnet-i müekkede" yani **kuvvetli sünnettir**.²

Sünnet-i müekkede, Nebîmiz Muhammed sallâllâhu aleyhi ve sellem'in devamlı surette yaptığı ve sırf bağlayıcı olmadığını göstermek için nadiren terk ettiği fiillere denir. Bu kısma giren sünnetleri yerine getirenlerin sevabı hak ettiği, terk edenlerin ise cezayı hak etmemekle beraber kınanma veya azarlanmaya müstahak olduğu söylenir.³

Bu kısa girişten sonra soralım: Resûlullâh gerçekten de Ramazan aylarında teravîh namazı adı altında bir namazı daimi surette kılmış ve ümmetine de bu namazı kılmaları yönünde tavsiyelerde bulunmuş mudur? Yani teravîh namazı iddia edildiği üzere sünnet-i müekkede midir?

Yazımızın sonunda söyleyeceğimiz şeyi şimdi de söyleyip dikkatlerinizi çekmeye çalışalım:

Yaygın kanaatin aksine Resûlullâh bugünkü anlamda bilindiği şekli ile teravîh namazı diye bir namaz kılmamıştır! Onun teravîh namazı diye kıldığı söylenen namaz, Ramazan dışında da yılın her gecesinde kılmış olduğu **gece namazıdır**. O yüzden teravîh namazının, iddia edildiği gibi sünnet-i müekkede değil; sünnet-i gayr-i müekkede yani Resûlullâh'ın bazen yapıp bazen terk ettiği fiillerden dahi olması mümkün değildir!

Şimdi bu meselenin ayrıntılarını delilleri ile birlikte görmeye çalışalım:

Sahîh-i Buhârî'de geçen bir rivayette Aişe Validemiz, Resûlullâh'ın gerek Ramazan ayında ve gerekse Ramazan haricindeki diğer zamanlarda geceleri (farz olan yatsı namazı hariç) on bir rekâtтан fazla namaz kılmadığını söylemiştir. İlgili rivayet şöyledir:

Ebû Seleme b. Abdurrahmân, Aişe (r. anhâ)'ye "**Resûlullâh'ın Ramazandaki gece namazı nasıldı?**" diye sordu. O da şöyle cevap verdi:

1 Saffet Köse, "Teravîh", Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 2011, c: 40, s. 482.

2 Köse, "Teravîh", DİA, c: 40, s. 482.

3 Zekiyyüddîn Şaban, İslam Hukuk İlminin Esasları, Tercüme: İbrahim Kâfi Dönmez, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1990, s. 214.

“Resûlullâh, Ramazanda da Ramazanın dışında da geceleri on bir rekâtтан fazla namaz kılmazdı. O, önce dört rekât kılardı. O rekâtların güzelliğini ve uzunluğunu hiç sorma! Sonra dört rekât daha kılardı. Bunların da güzelliğini ve uzunluğunu hiç sorma! Sonra üç rekât daha kılardı...”⁴

Rivayet gayet açık ve nettir. Ebû Seleme -ki Medineli yedi tâbiîn fakihinden biri kabul edilir- Resûlullâh'ın Ramazan gecelerinde kaç rekât namaz kıldığını sormuş, Aişe Validemiz de O'nun Ramazan gecelerine özel bir namaz kılmadığını, Ramazan dışında nasılsa Ramazanda da aynı şekilde 11 rekât namaz kıldığını söylemiştir. Bu 11 rekât ise O'na farz kılınmış olan⁵ teheccüd (8 rekât) ile vitir (3 rekât) namazlarından ibaretti. Eğer Resûlullâh, diğer zamanların haricinde sadece Ramazan ayına özel -adı teravih olsun veya olmasın- herhangi bir namaz kılmış olsaydı Aişe Validemizin bundan haberdar olmaması veya bildiği halde bu durumu insanlardan gizlemesi düşünülemezdi.

Hiz. Aişe'nin, Ebû Seleme'nin Ramazan ayına **özel** bu sorusuna yılın tüm zamanlarını kapsayıcı **genel** bir cevap vermesi, soran kimsenin o hükmü yalnız o hadise-

ye yani Ramazan ayına mahsus zannetmemesi içindir.⁶

Durum yukarıda Aişe Validemizin ifade ettiği gibi olmasına rağmen nasıl olmuş da Ramazan ayına mahsus ve daha sonraları teravih diye adlandırılan bir namaz çıkmış ve bunun sünnet-i müekkede olduğu söylenmiştir? Şimdi bunun cevabını arayalım:

İslami gelenekte Resûlullâh'ın bir Ramazan ayında As-hâbına iki veya üç gün süre ile mescitte nafîle bir namaz kıldırıldığı; fakat üçüncü/dördüncü gün cemaatin bir hayli çoğaldığını görünce Allah'ın farz kılabilceği endişesiyle bu namazı kıldırmak için mescide çıkmadığı kabul edilir. İşte bu olay Ramazan ayına mahsus bir namazın, teravihin, varlığına ve sünnet oluşuna delil gösterilir. Güvenilir sahih hadis kaynaklarından bu olayın nasıl geliştiğine bakalım:

Aişe Validemizden gelen bir rivayet şöyledir:

“Resûlullâh bir gece mescitte namaz kılmıştı. Birçok kimse de ona uyararak namaz kıldı. Sabah olunca As-hâb: ‘Allah'ın Elçisi dün gece mescitte namaz kıldı’ diye konuştular. Ertesi gece Resûlullâh yine namaza durdu. Halk yine onları konuştu, katılanların sayısı iyice arttı. Üçüncü veya dördüncü gece halk yine toplandı. Öyle ki mescit insanları alamayacak hale gelmişti. Ancak Resûlullâh o gece yanlarına çıkmadı. Sabah olunca ‘Yaptığını gördüm. Size çıkmamdan beni alıkoyan şey, nama-

4 Buhârî, Salâtü't-Terâvih, 1; Teheccüd, 16; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin, 125 (738). Bazı rivayetlerde sabah namazının 2 rekâtlık sünneti de ilave edilmek suretiyle Resûlullâh'ın geceleri 13 rekât namaz kıldığı da rivayet edilir. Örnek için bkz: Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin, 126, 127, 128.

5 Şu ayet teheccüd namazının Nebîmize farz kılındığının delilidir: **(Ey Muhammed!) Sana ek görev olarak gecenin bir kısmında (uykudan) namaza kalk. Belki Rabbin seni güzel bir makama/kalınabilecek yere (Medine'ye) yöneltir.** (İsrâ, 17/79)

6 Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1977, c: 4, s. 2113.

zın sizlere farz oluvermesinden korkmamdır' dedi."⁷ Bu hadise Ramazanda cereyan etmişti.

Teravîh namazının meşruiyetine işte bu rivayet delil getirilmektedir. Fakat burada şu iki noktaya dikkat edilmesi gerekiyor:

1. Gelenekte iddia edildiği üzere Resûlullâh, o gecelerde Ashâbını toplayıp da imam olarak onlara Ramazana özel bir namaz kıldırarak değildi. Rivayetten anlaşıldığı üzere Ashâb'tan bazıları, O'nun mescitte yalnız başına namaz kıldığını görmüş ve O'na tabi olmak suretiyle onlar da namaz kılmışlardı.

2. Resûlullâh o gecelerde Ashâb'a bugünkü gibi 20 rekâtlık bir namaz kıldırarak değildi. Konuyla ilgili rivayetlerde O'nun kaç rekât kıldırarak bilgisi yer almamaktadır. Aslında bunun sebebi bellidir: Çünkü Resûlullâh beş vakit farz namazlarının haricindeki namazları mescitte kılmazdı. Fakat O, Ramazan ayının son on gününde itikâfa çekildiği için, kendisine farz olan ve yıl içinde sürekli evinde kıldığı gece namazını (8 rekât teheccüd + 3 rekât vitir) mescitte kılmıştı. İşte bu gece namazını kendi kendine kılarak Ashâb-ı Kirâm'dan bazıları ona tabi olarak ardında namaz kılmışlardır. Meselenin özü budur. Yani ortada Ramazan ayına özel bir namaz yoktur. Buhârî'de geçen ve yine Aişe Validemizden gelen şu rivayet konuyu tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. O şöyle demiştir:

"Resûlullâh (Ramazan aylarında) gece vakti olunca (hasırdan yapıma) küçük bir odada namaz kılar. Odacığın kenarları alçak olduğu için, namaz kılarak insanlar O'nu gördüler. Hemen birileri kalktı ve O'nun namazına uyup namaz kıldılar. Sabah olunca bu yaptıklarını aralarında konuştular. Ertesi gece Resûlullâh yine namaza kalktı. Yine birtakım insanlar kendisine uyararak namaz kıldılar. Bu işi iki veya üç gece tekrar ettiler. Ondan sonraki gece olunca Resûlullâh namaz için oturduğu yerden kalkmadı. Sabah olunca bazı kimseler (sebebini anlamak için) bu durumu Resûlullâh'a arz

ettiler. O da cevaben: 'Gece namazı sizin üzerinize farz edilecek diye korktum' buyurdular."⁸

Yine Aişe Validemiz şöyle demiştir:

"Resûlullâh'ın bir hasırı vardı, onu gündüzleri yayar, geceleri de küçük bir oda haline getirir (içinde namaz kılar). İşte insanlar onun yanında toplandı ve Resûlullâh'ın arkasında namaz kıldılar."⁹

Zeyd b. Sâbit'ten nakledilen bir rivayet de şöyledir:

Resûlullâh, Ramazan ayında -zannedersem hasırdan yapıma- küçük bir oda yaptı ve birkaç gece onun içinde namaz kıldı. Ashâbından bazıları O'na uyararak namaz kıldılar. Resûlullâh onların yaptıklarını öğrenince oturmaya başladı (yani namaz için kalkmadı). Müteakiben onların yanına çıktı ve şöyle buyurdu:

'Ne yaptığınızı (bana uyararak namaz kıldığınızı) biliyorum. Fakat ey insanlar! Siz (gidin) evlerinizde namaz kılın. Çünkü farz olanları müstesna, insanın namazının en faziletlisi kendi evinde kıldığı namazdır."¹⁰

Bu rivayetler de artık net bir şekilde gösteriyor ki Resûlullâh, Ramazan ayına mahsus bir namaz kıldır-mamıştır. O'nun kıldığı, birkaç gece Ashâbının da ona uyararak kıldıkları namaz rivayetlerde açıkça belirtildiği gibi gece namazıdır (teheccüd). Bu namaz ise yalnızca O'na farz kılınmış olup ümmeti için nafilidir; kılınması tavsiye edilmiş kuvvetli bir sünnettir.¹¹

7 Buhârî, Salâtü't-Terâvîh, 1, Cuma, 29, 5; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin, 177, (761); Ebû Dâvûd, Salât, 318; Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl, 4; Muvatta; Salât-fi'r Ramazan, 1.

8 Buhârî, Ezân, 80.

9 Buhârî, Ezân, 81; Salâtü'l-Müsâfirin, 215 (782); Nesâî, Kible, 13.

10 Buhârî, Ezân, 81; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin, 213 (781); Ebû Dâvûd, Vitir, 11.

11 Gece namazının tüm müminler için Allah Teâlâ tarafından tavsiye edildiğine dair ayetler için bkz: Furkân, 25/63-64; Secde, 32/15-17; Zümer, 39/9; Zâriyât, 51/15-18.

Bu yüzden Resûlullâh onlara bu namazı evlerinde kılma-
malarının daha iyi olduğunu söylemiş ve vefatına kadar
mescidinde bir daha böyle bir namaz kıldırma-
mamıştır. Aynı şekilde Hz. Ebû Bekir'in halifelik döneminde ve
Hz. Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında da bu gece na-
mazı bir daha cemaatle kılınmamıştır. Fakat Buhârî'de
geçen bir rivayete göre Hz. Ömer devrinde bu konuda
bir değişiklik meydana geldiğini öğrenmekteyiz. Ab-
durrahman b. Abdulkârî diyor ki:

*"Ramazan'da (Halife) Ömer b. el-Hattâb ile beraber
mescide doğru yola çıkmıştık. O esnada mescitte insan-
lar öbek öbek olmuş, kimi kendi başına namaz kılıyor
kimi de arkasındaki cemaate namaz kıldırıyordu. Bunu
gören Ömer: 'Bunları, güzel Kur'an okuyan birinin ar-
kasında toptasak daha iyi olacak' dedi ve onları Übey b.
Ka'b'ın arkasında/imamlığında topladı. Bir başka gece
yine Ömer ile beraber çıktığımda bu sefer (gördük ki) in-
sanlar artık imamın arkasında namaz kılıyorlardı. Ömer
dedi ki: 'Bu ne güzel bid'at¹² oldu.*

12 Resûlullâh'ın vefatından sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili olup ilave veya eksiltme özelliği taşıyan her şeye bid'at denir. Hz. Ömer'in söylediği "Bu ne güzel bid'at oldu" cümlesindeki "bid'at" kelimesi bu anlamda kullanılmamıştır. Bu cümlenin "Böylece daha güzel oldu" şek-
linde anlaşılması gerekmektedir. Zira Hz. Ömer bu uygulamasıyla dinde bir yenilik ortaya
çıkarmamıştır. Onun yaptığı, Ashâb'ın mescit içinde kiminin tek başına, kiminin de iki-üç
kişilik küçük cemaatlerle kıldıkları nafil bir gece namazının tek bir cemaatle kılınmasını
sağlamaktır. Bu ise dinde bir yenilik değildir. Yukarıda Ashâb-ı Kirâm'ın üç veya dört gün
süre ile Resûlullâh'ın arkasında gece namazı (teheccüd+vitir) kıldıkları görülmüştü. Fa-
kat bu namazı camide değil; evde ve bir miktar uyuyup uyandıktan sonra kılmak daha
faziletlidir. Çünkü Nebîmiz şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Siz (gidin) evlerinizde namaz
kılın. Çünkü farz olanları müstesna, insanın namazının en faziletlisi kendi evinde kıldığı
namazdır." (Buhârî, Ezân, 81; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin, 213 (781); Ebû Dâvûd, Vitir, 11)

*Fakat yine de bu namazın bunların uyuduğu vakitte kılı-
nanı, şu anda kıldıklarından daha faziletlidir.' Hz. Ömer,
bununla gece bir miktar uyuyup uyandıktan sonra kılınan
namazı kast ediyor, onlarsa bu namazı gecenin başında
kılıyorlardı.'"¹³*

Hz. Ömer'in yaptığı bu değişiklik, aynı mescit içinde
birkaç imam ve birkaç cemaatle kılınan gece namazı-
nın, tek bir imam ve cemaatle kılınmasını sağlamaktır.
Anlaşıyor ki Hz. Ebû Bekir gibi Hz. Ömer de (ve tabii
ki Ashâb-ı Kirâm'dan birçok kimse) Resûlullâh'ın tav-
siyesine uyarak bu gece namazını camide ve cemaatle
değil, evinde ve bir miktar uyuyup uyandıktan sonra
yani "teheccüd" olarak kılıyordu. Halifeleri olması-
na rağmen kendisinin bu namazı camide kıldığına ve
imam olarak cemaate kıldırıldığına dair herhangi bir ri-
vayet yoktur. Fakat buna rağmen camide cemaatle kı-
lanlara da bir engel çıkarmış değildi.

Netice itibarıyla Resûlullâh sallallâhu aleyhi sellem
Ramazan gecelerine özel bir namaz kılmamıştır. Ra-
mazanda da Ramazan dışında da yatsı namazının ha-
ricinde kıldığı namaz, 8 rekâtlık teheccüd ve 3 rekâtlık
vitir namazlarıdır. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki
O'nun, Ramazan gecelerini ve özellikle son on geceyi
ibadetle geçirmesinden ve ailesini de bu yönde teşvik
etmiş olmasından anladığımıza göre bu gecelerde is-
ter tek başına olsun ister cemaatle olsun nafil bir gece
namazları kılınmasında bir sakınca yoktur. Lakin bu-
nun günümüzdeki gibi sünnet-i müekkede kabul edi-
len 20 rekâtlık teravih namazı olmadığı bilinmelidir.
O yüzden Ramazan ayın geldiğinde yılın diğer on bir
ayında olduğu gibi nafil bir gece namazlarının -Nebîmi-
zin ifade ettiği gibi- evde ve tek başına kılınması, ca-
mide ve cemaatle kılınmasından daha faziletlidir.¹⁴

Hz. Ömer'in söylediği: "Bu namazın bunların uyuduğu vakitte kılınanı, şu anda kıldıkların-
dan daha faziletlidir" sözü Nebîmizin bu hadisinden dolayıdır.

13 Buhârî, Salâtü't-Terâvîh, 1.

14 Yahya Şenol, Ramazan ve Oruç, 3. Baskı, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2017, s.
63-70.